

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Бела Олександра Олександровича на тему «Розвиток соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки) за освітньою програмою «Економіка підприємства»

Публічна презентація дисертації Бела Олександра Олександровича на тему «Розвиток соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови» відбулася на розширеному засіданні кафедри економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом, протокол № 14 від 3 липня 2026 р. На підставі обговорення дисертаційної роботи ухвалено такий висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації:

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету.

Сучасний етап розвитку соціально-економічних систем характеризується глибинними трансформаціями, які спричинені процесами цифровізації, посиленням екологічних та соціальних викликів, соціально-демографічною кризою. Вони супроводжуються зміною моделей соціально-економічного розвитку та посилюють значення людського капіталу й системної відповідальності. За цих умов істотно зростає роль бізнесу у забезпеченні сталого розвитку суспільства, формуванні відповідальної моделі економічної поведінки, підвищенні соціальної згуртованості та створенні довгострокової суспільної цінності. Соціальна відповідальність бізнесу перестає розглядатися виключно як добровільна діяльність підприємств і дедалі більше інтегрується у систему стратегічного управління, корпоративного управління, управління людським капіталом та взаємодії зі стейкхолдерами.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває для України, яка функціонує в умовах повномасштабної війни, масштабних соціально-економічних втрат, структурної перебудови економіки та необхідності післявоєнного відновлення. Воєнні дії суттєво змінили умови функціонування підприємств, структуру ринку праці, характер взаємодії бізнесу із суспільством та державою, підходи до забезпечення економічної стійкості й соціальної безпеки. Тому соціальна відповідальність стає одним із ключових чинників забезпечення життєздатності підприємств, підтримки працівників, розвитку територіальних громад, формування довіри між державою, бізнесом і суспільством, а також важливою передумовою післявоєнної модернізації національної економіки.

Європейський вектор розвитку України обумовлює необхідність гармонізації національної практики соціальної відповідальності бізнесу із

сучасними міжнародними підходами. Упродовж останнього десятиліття відбулося істотне розширення традиційної концепції корпоративної соціальної відповідальності шляхом розвитку концепції відповідальної ділової поведінки, впровадження міжнародних стандартів ISO 26000, керівних принципів Організації економічного співробітництва та розвитку, принципів ESG, а також нових європейських вимог щодо корпоративної сталості, прозорості та належної обачності. Це потребує переосмислення існуючих наукових підходів до соціальної відповідальності бізнесу та їх адаптації до сучасних українських реалій.

Зазначене вище підтверджує актуальність і своєчасність дослідження Бела Олександра Олександровича на тему «Розвиток соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови».

Дисертація виконувалась з урахуванням і відповідно до основних положень Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (затверджені указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019), Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р); Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р); Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2024 р. № 1015-р); Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р); Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, про участь України у напрямі «Зайнятість та соціальні інновації» (EaSI) Європейського соціального фонду Плюс (ESF+) (ратифікована Законом України від 26 лютого 2026 р. № 4804-IX).

Мета, завдання та методи дослідження. Об'єкт та предмет дослідження.

Метою дослідження є розвиток теоретичних положень, удосконалення методологічних підходів та розроблення практичних рекомендацій щодо розвитку соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови України.

Для досягнення вказаної мети в дисертації були вирішені такі завдання:

- систематизовано наукові підходи до трактування соціальної відповідальності бізнесу та удосконалено категоріальний апарат дослідження;
- розроблено науково-методичний підхід до діагностики середовища формування соціально відповідальної поведінки підприємств на основі інструментарію оцінювання якості еліт;

- виявлено мотиви, детермінанти, бар'єри та результати соціально відповідальної поведінки бізнесу в умовах воєнного стану, полісистемної кризи й невизначеності та обґрунтовано кризово-адаптаційну модель формування соціально відповідального бізнесу;

- розкрито теоретико-методологічні засади формування парадигми системної відповідальності національної соціально-економічної системи з урахуванням соціокультурного ціннісно-цільового фундаменту, європейського досвіду соціально-солідарної економіки та пріоритетів повоєнної відбудови;

- обґрунтовано концепцію соціальної відповідальності бізнесу як складову системної відповідальності, що передбачає пріоритети повоєнного відновлення та інтеграцію соціальної відповідальності в стратегію, систему управління, бізнес-модель, організаційну культуру підприємства та реалізацію відповідальної ділової поведінки;

- запропоновано теоретико-методологічні засади формування культури доброчесності підприємств та розроблено дієвий механізм її імплементації;

- розроблено науково-методичні положення щодо формування морального лідерства як складової розвитку соціальної відповідальності бізнесу;

- модернізовано інформаційно-методичне забезпечення розвитку соціально відповідальності та культури доброчесності підприємств;

- розроблено теоретико-методологічний підхід до формування екосистеми соціальних інновацій у реабілітаційно-інклюзивному сегменті.

Об'єкт дослідження – процеси розвитку соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методологічних і прикладних засад розвитку соціальної відповідальності бізнесу, формування культури доброчесності та відповідальної ділової поведінки підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, новітньої елітної економічної теорії, теорії управління, концепції корпоративної соціальної відповідальності, сталого розвитку, відповідальної ділової поведінки та сучасні теорії розвитку соціально-економічних систем. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: *системний підхід* – для дослідження соціальної відповідальності бізнесу як цілісної системи взаємопов'язаних економічних, соціальних, інституційних та етичних складових; *аналіз і синтез* – для систематизації наукових підходів до визначення категоріального апарату дослідження, узагальнення міжнародного досвіду та формування авторських теоретичних положень; *контент-аналіз* – для дослідження міжнародних стандартів, документів OECD, Європейського Союзу, ООН, наукових публікацій та офіційних аналітичних матеріалів щодо розвитку соціальної відповідальності бізнесу та екосистеми соціальних інновацій; *економіко-статистичні методи* (аналіз динаміки, групування, порівняння, узагальнення статистичних даних, кореляційний аналіз) – для

оцінювання сучасного стану розвитку соціально відповідальної поведінки підприємств, дослідження впливу війни на функціонування бізнесу та аналізу діяльності підприємств малого і середнього бізнесу, доведення зв'язків між якістю національних еліт та соціальним прогресом, конкурентоспроможністю, сприйняттям корупції; *метод вторинного аналізу соціологічної інформації* – для узагальнення результатів вітчизняних і міжнародних опитувань щодо проблем функціонування малого та середнього бізнесу, мотивації впровадження принципів соціальної відповідальності та культури доброчесності; *якісні методи соціологічних досліджень* (метод глибинного напівструктурованого інтерв'ю, фокус-групового обговорення) – для встановлення рис кризово-адаптаційного відповідального управління та особливостей мотивації керівників та персоналу в умовах трансформацій, війни та невизначеності; *метод експертних оцінок* – для обґрунтування концептуальних положень розвитку соціальної відповідальності бізнесу, оцінювання значущості окремих чинників її розвитку та формування практичних рекомендацій, *метод експертних оцінок* – для обґрунтування концептуальних положень розвитку соціальної відповідальності бізнесу, оцінювання значущості окремих чинників її розвитку та формування практичних рекомендацій, розроблення класифікатору моделей (програм) професійно-реабілітаційної інтеграції вразливих груп населення.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові акти України, документи Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, міжнародні стандарти відповідальної поведінки, матеріали міжнародних організацій, статистичні дані Державної служби статистики України, результати соціологічних досліджень, наукові праці українських і зарубіжних учених, аналітичні матеріали міжнародних інституцій, результати власних досліджень автора.

Формування наукової проблеми, нове розв'язання якої отримано в дисертації. У дисертації Бела Олександра Олександровича вирішено актуальну наукову проблему, що полягає у створенні підґрунтя для переходу вітчизняного бізнесу до нової моделі соціальної відповідальності, здатної забезпечити створення спільних і соціальних цінностей, реалізацію відповідальної ділової поведінки, підвищення адаптивності та конкурентоспроможності підприємств. Необхідність розв'язання цієї проблеми зумовлена обмеженістю існуючих теоретико-методичних підходів до соціальної відповідальності бізнесу, які не забезпечують комплексного врахування соціокультурних особливостей, кращих європейських практик, зростаючої складності зовнішнього середовища, а також викликів повоєнного відновлення України та потреб розвитку її людського капіталу.

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна. Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних положень, удосконаленні методологічних підходів і розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови.

Вперше:

— розроблено науково-методичний підхід до діагностики середовища формування соціально відповідальної поведінки підприємств із використанням інструментарію оцінювання якості еліт. На основі аналізу емпіричних даних звіту про якість еліт ідентифіковано критичні значення ключових складових індексу для України, що дозволяє своєчасно виявляти й нівелювати загрози для майбутнього розвитку національної соціально-економічної системи та соціальної відповідальності й конкурентоспроможності вітчизняних підприємств;

удосконалено:

— понятійно-категоріальний апарат теорії соціальної відповідальності бізнесу шляхом обґрунтування концептуальної різниці між поняттями «соціальна відповідальність бізнесу» та «відповідальна ділова поведінка» і формування матриці їх контекстного застосування, яка, на відміну від наявних підходів, регламентує умови взаємозамінності залежно від цілей, об'єкта та масштабів науково-практичного аналізу. Це забезпечує методологічну точність при формуванні релевантного інструментарію управління відповідальною діяльністю підприємств;

— кризово-адаптаційну модель формування соціально відповідального бізнесу, яка, на відміну від існуючих, поєднує соціокультурні детермінанти відповідальної поведінки, внутрішню мотивацію керівників, моральне лідерство, довіру, якість управління та здатність підприємства діяти в умовах воєнного стану, полісистемної кризи й тривалої невизначеності. Модель враховує роль особистої відповідальності керівника, соціокультурного коду, внутрішніх мотивів допомоги, підтримки колективу, взаємодії зі стейкхолдерами та збереження довіри в бізнес-екосистемі. Це дозволило визначити характеристики відповідального адаптивного управління, систематизувати бар'єри соціально відповідальної поведінки, зокрема недовіру, непрозору комунікацію, несправедливу мотивацію та дефіцит лідерських якостей, а також обґрунтувати стратегічні результати такої поведінки у вигляді зміцнення соціального капіталу, стійкості підприємства, розвитку нових напрямів діяльності та довгострокових економічних ефектів;

— теоретико-методологічні положення щодо парадигми формування системної відповідальності, які, на відміну від наявних підходів щодо соціальної відповідальності держави, бізнесу та суспільства, ґрунтуються на поєднанні соціокультурного ціннісно-цільового фундаменту і європейського досвіду формування сектору соціальної солідарної економіки із урахуванням стратегічних пріоритетів повоєнної відбудови та розкривають принципи системної відповідальності, зокрема, охоплення всіх суб'єктів національної соціально-економічної системи, інтегруючи роль культури доброчесності, підвищення якості національних еліт, формування нових інституцій солідарної взаємодії, перехід бізнесу до моделей створення соціальної цінності та посилення ролі держави у створенні умов для розвитку соціально-солідарної економіки. Запропонована парадигма формує наукову основу для національної доктрини системної відповідальності, оскільки узгоджує відповідальні дії

суб'єктів соціально-економічних відносин зі стратегічними завданнями розвитку держави;

- концепцію соціальної відповідальності бізнесу, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на узгодженні філософії та стратегії підприємства з цілями національної соціально-економічної системи, соціокультурною парадигмою розвитку та пріоритетами повоєнного відновлення, а також передбачає її інтеграцію у стратегію, бізнес-модель, систему управління та організаційну культуру підприємства. Це дозволило обґрунтувати перехід до відповідальної ділової поведінки, моделей створення спільної та соціальної цінності, розвитку гібридних організаційних форм, залучення представників вразливих груп населення, партнерства з громадськими організаціями та включення бізнесу в екосистеми соціального підприємництва і соціальних інновацій;

- теоретико-методологічні засади формування культури доброчесності підприємств, які, на відміну від існуючих підходів, враховують специфіку її формування в секторі малого і середнього бізнесу на основі запровадження комплаєнс-системи й розробленого інформаційно-методичного забезпечення, а також містять механізм імплементації, що сприяє підбору адекватних інструментів формування культури доброчесності підприємств з наступним моніторингом та управлінням змінами й ризиками;

- теоретико-методологічний підхід до формування екосистеми соціальних інновацій у реабілітаційно-інклюзивному сегменті, який, на відміну від існуючих, враховує вітчизняний контекст воєнного стану, потреби повоєнної відбудови та завдання інтеграції дітей і молоді з інвалідністю в освітнє, суспільне та трудове середовище. Підхід ґрунтується на консолідації зусиль органів місцевої влади, соціального підприємництва, імпакт-бізнесу, закладів інклюзивної освіти, реабілітаційних установ, роботодавців і громадських організацій та розробку класифікатору моделей (програм) професійно-реабілітаційної інтеграції вразливих груп населення. Це дало змогу визначити архітектуру взаємодії учасників реабілітаційно-інтеграційного сегменту, розкрити ланцюги інтеграції особи з інвалідністю від реабілітації та навчання до працевлаштування й адаптації, а також ланцюги дій роботодавця щодо створення умов праці, навчання персоналу, пошуку супровідних фахівців, фінансування та моніторингу результатів;

набули подальшого розвитку:

- науково-методичні положення щодо формування морального лідерства керівників, які, на відміну від існуючих, враховують соціокультурні особливості й контекст трансформації соціально-економічних систем та інтегруються у систему стратегічного управління підприємством через стратегію культивування морального лідерства, що сприяє підвищенню рівня соціальної відповідальності управлінських рішень та дозволяє максимально активізувати й розширити внутрішній мотиваційний ресурс персоналу;

- інформаційно-методичне забезпечення розвитку соціальної відповідальності, яке, на відміну від існуючих, поєднує систематизовану нормативну базу та методичні матеріали, сучасні європейські вимоги щодо

соціальної відповідальності підприємств, інформаційну карту ключових інституцій, ініціатив і практик у сфері відповідального бізнесу, що забезпечує адаптацію українських підприємств до вимог європейського економічного простору та післявоєнної відбудови держави.

Теоретичне та практичне значення результатів роботи. Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у поглибленні наукових засад теорії соціальної відповідальності бізнесу, адаптивного управління та інституційної економіки в умовах воєнного стану, полісистемної кризи й повоєнного відновлення України. До теоретичних результатів належать обґрунтування концептуальних відмінностей між поняттями «соціальна відповідальність бізнесу» та «відповідальна ділова поведінка» з розробленням матриці їх контекстного застосування, кризово-адаптаційної моделі формування соціально відповідального бізнесу, теоретико-методологічних положень парадигми і концепції системної відповідальності та підходу до побудови екосистеми соціальних інновацій у реабілітаційно-інклюзивному сегменті, а також поглиблення елітної економічної теорії через обґрунтування змісту категорії «якість еліт» та використання інструментарію оцінювання якості еліт до діагностики середовища формування соціально відповідальної поведінки підприємств та їх конкурентоспроможності. Отримані результати розширюють теоретико-методологічні засади розвитку соціально відповідального бізнесу та формують наукове підґрунтя для його адаптації до сучасних суспільних і економічних викликів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробленні прикладного інструментарію, методичних рекомендацій і моделей для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів вищої освіти, суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства. Практичну цінність становлять науково-методичний підхід до діагностики середовища формування соціальної відповідальності бізнесу, класифікатор моделей професійно-реабілітаційної інтеграції вразливих груп населення, теоретико-методологічні засади формування культури доброчесності, інформаційно-методичне забезпечення розвитку соціальної відповідальності бізнесу, прикладні алгоритми взаємодії роботодавців щодо реалізації інклюзивних практик, а також науково-методичні положення щодо формування морального лідерства керівників. Зазначені результати мають практичне значення для розвитку соціально відповідального управління, підвищення конкурентоспроможності підприємств та підтримки процесів повоєнного відновлення України.

Використання результатів роботи. Основні положення і рекомендації дослідження пройшли практичну апробацію на підприємствах.

Методологія формування культури доброчесності підприємств та інформаційно-методичне забезпечення розвитку соціальної відповідальності підприємств застосовується у діяльності ТОВ «КАЛІБРУВАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ «МЕТРОЛОГІЯ» (довідка про впровадження № 1121-25 від 21 листопада 2025 року).

Науково-методичні положення щодо формування морального лідерства керівників та методологія формування культури доброчесності підприємств використовуються у діяльності Товариства з обмеженою відповідальністю «Науково-виробничий комплекс «Технології Підйому» (акт впровадження № 54/25-01 від 23 грудня 2025 року).

Кризово-адаптаційна модель формування соціально відповідального бізнесу застосовується у діяльності фізичної особи-підприємця «ФОП АДАМЯН» (м. Харків), що підтверджено актом впровадження № 89/25-02 від 25 грудня 2025 року.

Теоретико-методологічний підхід до формування екосистеми соціальних інновацій у реабілітаційно-інклюзивному сегменті, у т.ч. розроблений класифікатор моделей (програм) професійно-реабілітаційної інтеграції вразливих груп населення, застосовані у діяльності комунального закладу Харківський міський центр комплексної реабілітації осіб з інвалідністю «Промінь» (акт впровадження № 213/26-01 від 15 січня 2026 року), фізичної особи-підприємця «ФОП СУМЕНКО Т.Ю.» (м. Харків), що підтверджено довідкою про впровадження 12/26 від 19 січня 2026 року та «ФОП АДАМЯН».

Теоретичні та практичні розробки, запропоновані в дисертації, використовуються в навчальному процесі Українського державного університету залізничного транспорту при викладанні дисциплін «Основи бізнесу», «Державне управління економікою», «Управління бізнес-проектами» «Організаційна культура підприємств», «Бізнес-етика», «Соціальне підприємництво» і при виконанні кваліфікаційних робіт, що підтверджується актом впровадження від 27 січня 2026 року.

Повнота викладення матеріалів дисертації у публікаціях та персональний внесок в них здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною працею, у якій викладено авторський підхід щодо розвитку соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови.

Усі наукові результати, які викладені у дисертації та виносяться на захист, здобуто автором самостійно. Сукупність основних положень, висновків і рекомендацій, поданих у дисертації, є вагомим внеском у вирішення актуальної науково-практичної проблеми, яка полягає в поглибленні теоретичних засад, удосконаленні методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо розвитку соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, які є результатом особистої роботи автора, і вказані в переліку публікацій.

Основні положення і висновки дисертаційної роботи викладено в 24 наукових працях, серед яких: 12 статей у наукових фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 12 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг наукових праць складає

15,43 друк. арк., з них особисто автору належать 11,56 друк. арк.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

статті, що входять до переліку наукових фахових видань і включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Бела О. О., Дикань О. В., Компанієць В. В. Соціальна відповідальність українського бізнесу : стан та актуальні акценти розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 83. С. 284-295. (Особистий внесок: Бела О. О. виконано порівняльну оцінку проявів соціально-відповідальної поведінки бізнесу у мирний та воєнний час; Дикань О. В. сформовано актуальні напрями політики соціальної відповідальності бізнесу; Компанієць В. В. сформовано програму дослідження, перевірено та узагальнено його результати, сформовано висновки). DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.83.300432>

2. Бела О. О., Дикань О. О. Вплив соціальної відповідальності на діяльність малих та середніх підприємств (огляд міжнародних досліджень). *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2025. № 346 (5). С. 225–233. (Особистий внесок: Бела О. О. узагальнено результати зарубіжних досліджень із визначенням впливу соціально відповідальної поведінки підприємств малого та середнього бізнесу на фінансові показники їх діяльності та внутрішні процеси, зроблено висновки щодо можливості їх застосування вітчизняним бізнесом; Дикань О. В. сформовано програму дослідження, перевірено та узагальнено його результати, сформовано висновки). DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-346-5-32>

3. Бела О. О. Інклюзія людей з інвалідністю та ВПО як напрям розвитку соціальної відповідальності українського бізнесу в сучасних реаліях. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2025. № 89. С. 277-289. DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.89.330750>

4. Бела О. О. Якість національних еліт: зміст концепції, оцінка впливу на конкурентоспроможність економіки, соціальний прогрес та сприйняття корупції. *Наукові перспективи. Серія «Економіка»*. 2025. № 10(64). С. 410–432. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10\(64\)-410-432](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10(64)-410-432)

5. Бела О. О., Компанієць В. В. Оцінка середовища соціально відповідальної діяльності та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств крізь призму аналізу якості національних еліт. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2025. № 92. С. 223–239. (Особистий внесок: Бела О. О. обґрунтовано можливість застосування інструментарію індексу якості еліт для оцінки середовища соціально відповідальної діяльності бізнесу, виконано оцінку впливу інституційного середовища, сформованого національними елітами за критичними параметрами індексу, на конкурентоспроможність та стан соціальної відповідальності українського бізнесу; Компанієць В. В. сформовано програму дослідження, перевірено та узагальнено його результати, зроблено оцінку елітної економічної теорії, її слабких та сильних місць, практичної цінності, сформовано висновки). DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.92.353191>

6. Бела О. О. Екосистема соціальних інновацій як нова парадигма

соціальної відповідальності бізнесу: формування реабілітаційно-інклюзивного сегменту в Україні. *Наукові перспективи*. 2026. № 4(70). С. 2616–2637. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-4\(70\)-2616-2637](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-4(70)-2616-2637)

7. Бела О. О. Парадигма відповідальності вітчизняних підприємств в контексті трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2026. № 94. С. 299-312. DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.94.361816>

8. Бела О. О. Формування культури доброчесності підприємств малого та середнього бізнесу як основи їхнього розвитку та конкурентоспроможності. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2026. Вип. 26. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/750/706> DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18382971>

9. Бела О. О. Щодо парадигми системної відповідальності у контексті трансформації соціально-економічних систем та післявоєнної відбудови України. *Національні інтереси України*. 2026. № 5(22) С. 2142-2159. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-5\(22\)-2142-2159](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-5(22)-2142-2159)

10. Бела О. О., Дикань О. В. Моральне лідерство та лідерство служіння: альтернативне бачення та важливість для будування соціально відповідальної поведінки підприємства. *Наукові інновації та передові технології*. 2026. № 5(57). С. 4994-5009. (Особистий внесок: Бела О. О. здійснено комплексне теоретичне обґрунтування та концептуалізацію морального лідерства та лідерства-служіння як фундаментальних детермінант побудови стратегії соціально відповідальної поведінки підприємства в умовах трансформацій соціально-економічних систем; Дикань О. В. сформовано програму дослідження, перевірено та узагальнено його результати, обґрунтовано практичну цінність лідерства-служіння для вітчизняного контексту). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-5\(57\)-4994-5009](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-5(57)-4994-5009)

11. Бела О. О., Компанієць В. В. Динаміка та пріоритетність чинників мотивації відповідальної поведінки персоналу в умовах тривалих системних криз: оцінка з позиції традиційних та альтернативних теорій. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2026. Вип. 30. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/1020/974> (Особистий внесок: Бела О. О. проведено дослідження та визначено особливості мотивації персоналу та його відповідальності в умовах кризи та невизначеності, визначено особливості бачення потреб та мотивів поведінки людини відповідно до вчення В. Франкла, за результатами фокус-групового обговорення сформовано рекомендації щодо його використання у практиці управління; Компанієць В.В. сформовано програму дослідження, у т.ч. фокус-інтерв'ю, проведено фокус-групову дискусію, перевірено та узагальнено його результати, сформовано висновки). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20667484>

12. Бела О. О., Компанієць В. В. Особливості соціально відповідальної економічної поведінки управлінців та підприємців в критичних та невизначених умовах діяльності: теоретичні положення та вітчизняна практика. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2026. № 93. С. 281-294.

(Особистий внесок: Бела О. О. сформовано ієрархію детермінант та мотивів соціально відповідальної поведінки керівників підприємств. в т.ч. в умовах полісистемної кризи та невизначеності, зроблено висновки за результатами обробки глибинних інтерв'ю, його результатів, у т.ч. визначення рис моделі відповідального кризово-адаптивного управління та практичних рекомендацій сучасним керівникам, Компанієць В. В. сформовано програму дослідження розроблено, гайд глибинного інтерв'ю, перевірено його результати, у т.ч. щодо гіпотези дослідження та у частині валідності, узагальнено кінцеві висновки).

DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.93.357162>

тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій:

13. Бела О. О., Компанієць В. В. Глибинні зміни бізнес-середовища та актуальні питання розвитку соціально та морально відповідальної поведінки бізнесу в контексті забезпечення сталого розвитку економіки. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Харків, 10 лист. 2022 р.). Харків : ДБТУ, 2022. С. 91–93. (Форма участі – публікація тези доповіді). (Особистий внесок: Бела О. О. сформульовано актуальні питання розвитку соціально та морально відповідальної поведінки бізнесу; Компанієць В. В. визначено глибинні зміни бізнес-середовища).

14. Бела О. О., Компанієць В. В. Внутрішні фактори формування відповідальної економічної поведінки бізнесу в умовах глибинних змін сучасності та невизначеності. *Розвиток суб'єктів економічної діяльності в сучасних умовах господарювання* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Харків, 24–25 лист. 2022 р.). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. С. 38–39. (Форма участі – публікація тези доповіді). (Особистий внесок: Бела О. О. визначено внутрішні фактори формування відповідальної поведінки бізнесу; Компанієць В. В. визначено сучасні напрями трансформації соціально-економічних систем).

15. Бела О. О., Дикань О. В., Компанієць В. В. Ефективні соціально відповідальні зміни на підприємстві: актуальні ідеї менеджменту персоналу та поведінкових досліджень. *Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 27–28 квіт. 2023 р.). Львів : Видавець Кошовий Б.-П. О., 2023. С. 181–184. (Форма участі – публікація тези доповіді). (Особистий внесок: Бела О. О. визначено вплив сучасних ідей менеджменту персоналу та поведінкових досліджень на забезпечення соціально відповідальної поведінки підприємства; Дикань О. В. сформульовані сучасні напрями та проблеми менеджменту персоналу; Компанієць В. В. сформульовані актуальні практичні напрями поведінкових досліджень).

16. Бела О. О., Дикань О. В. Соціальна відповідальність бізнесу та модель ділових культур Р. Льюїса. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустриальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XIX наук.-практ. міжнар. конф. (Харків, 01–02 червня 2023 р.). Харків : УкрДУЗТ, 2023. С. 337–339. (Форма участі – публікація тези доповіді). (Особистий внесок: Бела О. О. визначено вплив типів культур на сприйняття соціальної відповідальності

бізнесу, Дикань О. В. здійснено наукове керівництво).

17. Бела О. О., Дикань О. В. Зв'язок соціально відповідальної діяльності та конкурентоспроможності підприємства. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : матеріали XII міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 вер. 2023 р.). Одеса : ОНЕУ, 2023. С. 35–36. (Форма участі – публікація тези доповіді). (*Особистий внесок: Бела О. О. визначено вплив соціально відповідальної діяльності підприємства та його конкурентоспроможність; Дикань О. В. здійснено наукове керівництво).*

18. Бела О. О. Культура організації як важливий фактор формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XX наук.-практ. конф. (Харків, 6–7 черв. 2024 р.). Харків : УкрДУЗТ, 2024. С. 50–56. (Форма участі – публікація тези доповіді).

19. Бела О. О. Щодо нових напрямів розвитку соціальної відповідальності українського бізнесу в умовах війни та повоєнного відновлення. *Міжнародні економічні відносини: сталий розвиток України в умовах глобалізації та Європейської економічної інтеграції: проблеми, перспективи, ефективність. ФЕНІКС-2024* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 лют. 2025 р.). Харків, 2025. С. 142–146. (Форма участі – публікація тези доповіді).

20. Бела О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем. *Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях* : матеріали XXXVIII наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (м. Дніпро, 14–15 квіт. 2025 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2025. Т. 1. С. 511–514. (Форма участі – публікація тези доповіді).

21. Бела О. О. Роль морального лідерства у розвитку економіки та бізнесу. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали XXI наук.-практ. міжнар. конф. (Харків, 5–6 черв. 2025 р.). Харків : УкрДУЗТ, 2025. С. 511–514. (Форма участі – публікація тези доповіді).

22. Бела О. О. Щодо формування культури доброчесності підприємств малого та середнього бізнесу як основи їхнього розвитку. *Функціонування суб'єктів економічної діяльності: проблеми, перспективи, можливості розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (Харків, 20–21 лист. 2025 р.). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2025. С. 18–21. (Форма участі – публікація тези доповіді).

23. Бела О. Щодо типів еліт та розвитку соціально-економічних систем. *Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях* : матеріали XXXIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів (Дніпро, 24-25 лист. 2025 р.). Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2025. С. 557-561. (Форма участі – публікація тези доповіді).

24. Бела О. О. Особливості чинників мотивації відповідальної поведінки персоналу в умовах тривалих системних криз. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика* : матеріали

XXII наук.-практ. міжнар. конф. (Харків, 4-5 черв. 2026 р.). Харків : УкрДУЗТ, 2026. С. 477–478. (Форма участі – публікація тези доповіді).

Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження пройшли апробацію на 10 міжнародних, 1 з міжнародною участю та 1 всеукраїнській науково-практичних конференціях: Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід (Харків, 10 листопада 2022 р.); Розвиток суб'єктів економічної діяльності в сучасних умовах господарювання (Харків, 24–25 листопада 2022 р.); Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва (Івано-Франківськ, 27–28 квітня 2023 р.); Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика (Харків, 01–02 червня 2023 р.); Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики (Одеса, 8 вересня 2023 р.); Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика (Харків, 6–7 червня 2024 р.); Міжнародні економічні відносини: сталий розвиток України в умовах глобалізації та Європейської економічної інтеграції: проблеми, перспективи, ефективність. ФЕНІКС-2024 (Харків, 4 лютого 2025 р.); Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях (Дніпро, 14–15 квітня 2025 р.). Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика (Харків, 5–6 червня 2025 р.); Функціонування суб'єктів економічної діяльності: проблеми, перспективи, можливості розвитку (Харків, 20–21 листопада 2025 р.); Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях (Дніпро, 24-25 листопада 2025 р.); Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика (Харків, 4-5 червня 2026 р.).

Оцінювання відповідності дисертації принципам академічної доброчесності. Текст дисертаційної роботи пройшов перевірку на наявність текстових запозичень академічною антиплагіатною системою StrikePlagiarism.com. За результатами перевірки, виявлено відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело та встановлено, що дисертаційна робота Бела Олександра Олександровича на тему «Розвиток соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови» відповідає принципам академічної доброчесності.

Структура, обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 409 сторінок, у т. ч. основний текст займає 252 сторінок. Матеріали дисертації проілюстровано 21 рисунком, 45 таблицями та містять 8 додатків. Список використаних джерел налічує 336 найменувань.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з дотриманням норм сучасної української літературної мови, а стиль викладу повною мірою відповідає стандартам наукового дискурсу.

Загальний висновок. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Бела Олександра Олександровича на тему «Розвиток соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови» відповідає спеціальності 051 – Економіка (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки) та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота Бела Олександра Олександровича на тему «Розвиток соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в умовах трансформації соціально-економічних систем, війни та післявоєнної відбудови» може бути рекомендована до подання та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка (Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки).

Головуючий на засіданні,
д.е.н., професор, завідувач кафедри
«Економіка та управління
виробничим і комерційним
бізнесом»

Володимир ДИКАНЬ

Секретар,
д.е.н., доцент, професор
кафедри «Економіка та
управління виробничим і
комерційним бізнесом»

Ганна ОБРУЧ